

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

3-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Sulaymanova Dildora Nazarovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Алимджанов Бахтиёр Абдихакимович</i> БАЙСТВО В РУССКОМ ТУРКЕСТАНЕ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ ИНТЕРПРЕТАЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ	9-14
<i>Мамасайдов Лutfillo Payzullo o'g'li</i> XALQ TA'LIMI SOHASIDAGI ISLOHOTLARNING YANGI BOSQICHI	15-19
<i>Aminov Hamidulloh Abdirahimovich</i> “TURKISTON ULAMOSI” ASARIDAGI TARIXCHI OLIMLAR	20-24
<i>Norboyev Sarvar Qahramon o'g'li</i> MADANIY MEROSNI MUHOFAZA QILISHDA YUNESKO KONVENSIYALARNING AHAMIYATI	25-28
<i>Mamarajabova Nilufar</i> ASTRONOMIYA VA MATEMATIKA SOHASIDA SAMARQANDLIK OLIMLARNING O'RNI (IX-XII ASRLAR)	29-33

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Кузубоев Бехзод Хамидович</i> ОЦЕНКА ДИНАМИЧЕСКОЙ ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ЗЕЛЕННОЙ ЭНЕРГИЕЙ, ВЫБРОСАМИ CO2 И ЭКОНОМИЧЕСКИМ РОСТОМ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ TVP-VAR.....	34-40
--	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Toshboboyev Maksud Jalilovich</i> SUN'YIY VA TABIIY INTELLEKT DIALEKTIKASINING GLOBAL XAVFSIZLIK, MEHNAT BOZORI, TA'LIM VA MADANIYAT SOHALARIDA MOHIYATI	41-46
<i>Yorqulov Hakimbek Otaqulovich</i> MILLIY INTELLEKTUAL SALOHİYATNI RIVOJLANTIRISHDA QADRIYATLAR OMILI.....	47-52
<i>Xolnazarov Ismatillo Sohibovich</i> FAZL AL-HAQ XAYRABODIYNING “HADIYYAT AL-SA'IDIYYA” ASARIDA BORLIQ TA'LIMOTI VA UNING IJTIMOIIY-AXLOQIY AHAMIYATI.....	53-58
<i>Xaitov Lazizbek Azamatovich</i> ABU ABDULLOH MUHAMMAD IBN ALI HAKIM TERMIZIYNING “MA'RIFATUL ASROR” ASARIDA BILISH FALSAFASI VA GNOSEOLOGIK QARASHLAR TAHLILI	59-62
<i>Azimova Charos Azamatovna</i> FALSAFIY-DINIY G'OYALARNING YOSHLAR XULQ-ATVORIGA TA'SIRI	63-68
<i>Rajabov Alisher Shavkatovich</i> SA'DIDDIN HAMAVIYNING TAJALLI VA HIJOB HAQIDAGI QARASHLARINING “VAHDAT UL VUJUD” G'OYALARI BILAN BOG'LIQLIGI	69-73
<i>Boymurodov Ilxombek Xayitmurodovich</i> VIRTUAL JAMOALAR VA RAQAMLI IDENTIFIKATSIYALASH JARAYONLARINING FALSAFIY TAHLILI	74-78

<i>Yakubov Azimjon Akmalovich</i> ABU SA'D ABDULMALIK IBN MUHAMMAD AL-XARGUSHIY AN-NISHOPURIY TA'LIMOTIDA NAFS MASALASI.....	79-83
<i>Ashurova Mahbuba Axtamovna</i> MUZEYLAR FAOLIYATINI TADQIQ ETISHNING IJTIMOIIY-FALSAFIY HAMDA METODOLOGIK MASALALARI	84-88
<i>Mamadaliyev Husanboy Yigitali o'g'li</i> MAHALLA RIVOJLANISHINING YOSH AVLOD TARBIYASIDAGI ROLI.....	89-92

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Narzikulova Rayhona</i> HUMOUR AS COGNITIVE–PRAGMATIC SCRIPT OPPOSITION: AN INTEGRATIVE LINGUISTIC MODEL.....	93-98
<i>Hasanova Gulhida Abdulaziz qizi</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA HARAKAT FE'LLAR MUAMMOSI	99-108
<i>Yakubova Nilufar Egamberganovna</i> ESKI O'ZBEK TILIDAGI AYRIM ARABCHA IZOFALI BIRIKMALARNING LEKSIKALIZATSIYASI	109-114
<i>Asqarova Zulayxo Yangiboyevna</i> XORAZM TARIXNAVISLIGIDA “TO'YNOMA” AN'ANASI: SHAKLLANISHI VA KOMPOZITSION TUZILISHI	115-120

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Shagilova Gulxatisha Koptleuovna</i> SOG'LIQNI SAQLASH TUSHUNCHASINING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY MAZMUNI.....	121-125
<i>Komilov Lazizjon Zokirjon o'g'li</i> O'QOTAR QUROLNI QO'LLASH HUQUQIDA ZARARNI MINIMIZATSIYA QILISH BO'YICHA KOREYA AMALIYOTI.....	126-133
<i>Uzbekova Dilshoda Tulkinovna</i> DAVLAT XIZMATLARINI RAQAMLASHTIRISH — KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHNING SAMARALI VOSITASI SIFATIDA	134-137
<i>Suyunova Iroda</i> APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LAWMAKING AND PRIVATE LAW....	138-146
<i>Максудов Хушнур Хуршедович</i> ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ ПРОКУРОРСКОГО НАДЗОРА ЗА ИСПОЛНЕНИЕМ ЗАКОНОВ ОРГАНАМИ СЛЕДСТВИЯ В БОРЬБЕ С НЕЗАКОННЫМ ОБОРОТОМ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ.....	147-153
<i>Urinboyeva Muxlisa Ma'rufovna</i> SUN'IY INTELLEKT TUSHUNCHASI VA UNING HUQUQ TIZIMIDA QO'LLANILISHIGA OID NAZARIY YONDASHUVLAR.....	154-158
<i>Ochilov Aziz Ismatovich</i> MA'MURIY-HUQUQIY NIZO VA OMMAVIY-HUQUQIY NIZOLARNING O'ZARO NISBATINING NAZARIY VA AMALIY AHAMIYATI	159-167

<i>Temirov Madrahim O'lmas o'g'li</i> BOJXONA SOHASIDA SODIR ETILGAN JINOYATLAR YUZASIDAN OLIB QO'YILGAN TOVAR MODDIY BOYLIKLARINING KEYINGI HUQUQIY MAQOMINI BELGILASHDAGI AYRIM MASALALAR VA ULARNING YECHIMLARI.....	168-171
<i>Mashrabov Madorbek</i> AVTOMOBIL YO'LLARINING OMMAVIY MULK SIFATIDA MA'MURIY-HUQUQIY TABIATI.....	172-177
<i>Abdugaffarov Davronbek Dilshod ugli</i> CHOICE OF LAW FOR INTERNATIONAL COMMERCIAL AGENCY AGREEMENTS: BALANCING PARTY AUTONOMY AND AGENT PROTECTION	178-183
<i>Kabilov Sardor Asrolovich, Mirzayev Faxritdin Ziyatovich</i> JINOIY JAVOBGARLIKDAN OZOD QILISH VA UNING IJTIMOIIY ZARURATI MASALALARI	184-189
<i>Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли</i> ФОРМЫ СУДЕБНОГО КОНТРОЛЯ НА ДОСУДЕБНОЙ СТАДИИ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА.....	190-195
<i>Shermatova Gulruh Akmalovna</i> MAISHIY JINOYAT SODIR ETGAN SHAXSNING KRIMINOLOGIK TAVSIFI	196-201
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Qurbonova Dilafroz Toshturdiyevna</i> TEMURIY MALIKALAR MA'NAVIY MEROSI ASOSIDA TALABA-QIZLARNING AXLOQIY QADRIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING MAZMUNI VA MOHIYATI.....	202-205
<i>Tirkasheva Go'zal Baxramovna</i> XALQ OG'ZAKI IJODI – MILLIY VA UMUMMADANIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRUVCHI KOMPLEKS PEDAGOGIK MEKANIZM SIFATIDA	206-213
<i>Ismatov Dilmurod Elmurod o'g'li</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING AXBOROT-PEDAGOGIK KOMPETENSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI VA BOSQICHLARI	214-219
<i>Гулбоева Шохиста Исमत кизи</i> САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА КАК КЛЮЧЕВОЙ РЕСУРС ФОРМИРОВАНИЯ ИНЖЕНЕРНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ТЕХНИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ.....	220-224
<i>Qudratov Shahzod Nasim o'g'li</i> RAQAMLI TA'LIM EKOTIZIMINING MOHIYATI VA PEDAGOGIK IMKONIYATLARI.....	225-231
<i>Muhammadiyev Lochin G'ayratovich</i> OLIIY TA'LIM MUASSASALARIDA TARIX O'QITISHDA MULTIMEDIA VOSITALARINING SAMARADORLIGINI ANIQLASH	232-235
<i>Abraeva Rukhsora Shuhratovna</i> USING CORPUS-BASED TOOLS TO ENHANCE GRAMMAR INSTRUCTION FOR MULTILEVEL EXAM TAKERS.....	236-242
<i>Konisbaeva Amina Jenisbaevna</i> INGLIZ TILINI O'QITISHDA A2 DARAJADAGI O'QUVCHILARDA UCHRAYDIGAN TIL TO'SIQLARINING DIDAKTIK OMILLARI.....	243-248

09.00.00 – FALSAFA FANLARI - PHILOSOPHICAL SCIENCES

Received: 01 March 2026

Accepted: 15 March 2026

Published: 31 March 2026

Article / Original Paper

THE ESSENCE OF THE DIALECTIC OF ARTIFICIAL AND NATURAL INTELLIGENCE IN THE FIELDS OF GLOBAL SECURITY, LABOR MARKET, EDUCATION AND CULTURE

Toshboboyev Maksud Jalilovich

Denov Institute of Entrepreneurship and Pedagogy

Dean of the Faculty of Entrepreneurship and Management

PhD in Philosophy, Associate Professor

Abstract. This article examines artificial intelligence developed in the era of today's technologies, which marks a departure from all previous industrial revolutions. As a result, scientific aspects of societal, economic, ethical, and cultural processes influenced by artificial intelligence and its impact on human life have been analyzed, particularly in recent years in the fields of education, healthcare, and service provision.

Keywords: artificial intelligence, digital technologies, societal life, science, education, industry and manufacturing integration.

SUN'YIY VA TABIIY INTELLEKT DIALEKTIKASINING GLOBAL XAVFSIZLIK, MEHNAT BOZORI, TA'LIM VA MADANIYAT SOHALARIDA MOHIYATI

Toshboboyev Maksud Jalilovich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Tadbirkorlik va boshqaruv fakulteti dekani

Falsafa fanlari bo'yicha PhD, dosent

E-mail: maksudtoshboboyev1988@gmail.com

<http://www.orcid.org/0009-0006-7381-7662>

Annotatsiya. Ushbu maqolada bugungi texnologiyalar rivojlangan davrda raqamli identifikatsiyalar inson yuzini tanish bu orqali ijtimoiy jarayonlarni shakllantirish asoslari o'rganilgan. Shuningdek virtual jamoalar va raqamli identifikatsiya zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarda subyektivlik, kollektiv ong va ijtimoiy muvofiqlashuvning yangi shakllarini anglash jarayonlariga aylanganligi, raqamli kommunikatsiya platformalari orqali shakllanayotgan virtual jamoalar shaxs va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni qayta tashilishi kabi masalalari ilmiy tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: texnologiya, axborot, virtual reallik, raqamlar identifikatsiyalar, sun'iy intellekt, algoritmik tartib, raqamli texnologiyalar, integratsiya.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI3Y2026N07>

Kirish. Sivilizatsiya rivojining bugungi darajaga yetishida shubhasiz inson intellektini o'rni beqiyos. Shu ma'noda intellekt tushunchasi ijodiy, ma'naviy va aksiologik jihatdan doimiy tarzda barqaror taraqqiy etib kelmoqda. Inson aql-zakovati bu tabiiy jarayon bo'lganligi sababli ham doimiy tarzda ijtimoiy muhit va jarayonlarga nisbatan o'zgaruvchan xarakter kasb etadi. Shu ma'noda bugungi axborotlashgan jamiyat yoki texnika taraqqiyoti yuqori darajaga kelgan

bir davrda biz tabiiy inson intellekti bilan birga sun'iy intellekt rivoji bilan avval kuzatilmagan ko'plab jarayonlar ayniqsa ijtimoiy munosabatlar masalasini falsafiy tahlil etishni talab qilmoqda.

Sun'iy intellekt, asosan, tabiiy intellektga nisbatan yordamchi vazifasini bajaradi. U ahamiyatli darajada insonning ayrim tafakkurga oid harakatlarini o'z zimmasiga olish yo'li bilan uning aqliy mehnatini yengillashtiradi. Sun'iy intellekt inson intellektiga o'xshash ravishda yaratilganligi sababli uning harakatlanish tamoyillarini tadqiq qilish, inson miyasida yuz berayotgan tafakkur qilish jarayonlarining mohiyatini anglash imkonini beradi.

Sun'iy intellektni yaratishdan asosiy maqsad, insonning anglash darajasidagi ratsional harakatlari modelini ishlab chiqishdan iborat. O'z navbatida, bu sun'iy intellektni chuqurroq anglash va baholash imkonini beradi[1. 5].

Sun'iy va tabiiy intellekt dialektikasining global xavfsizlik, mehnat bozori, ta'lim va madaniyat sohalariga ta'siri ijtimoiy falsafiy nuqtai nazardan qaralganda, jamiyat taraqqiyoti jarayonida inson ongining o'rni va uni to'ldiruvchi texnologik mexanizmlar o'rtasidagi murakkab munosabatlar majmuasini ochib beradi. Intellektlar dialektikasi bir tomondan insonning tabiiy tafakkuri, axloqiy mezonlari va qadriyatlarini yangilanish jarayoniga majbur qilsa, ikkinchi tomondan sun'iy intellektning algoritmik imkoniyatlari orqali ijtimoiy tuzilmalarning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Taniqli olim Manuel Castells bu jarayonni "axborotlashgan jamiyatning markaziy jarayoni" sifatida ko'rsatib, "texnologik tarmoqlar ong va ijtimoiy ongni o'zaro bog'liq, lekin nisbatan mustaqil yo'nalishlarda harakatlantiradi" deb ta'kidlaydi[2. 115]. Biroq bu nuqtai nazar shuni ham ko'rsatadiki, texnologik vositalar ijtimoiy muvozanatni kuchaytirishi bilan birga, yangi epistemik qarama-qarshiliklarni yuzaga keltiradi.

Global xavfsizlik masalasida bu dialektika yanada keskin namoyon bo'ladi. Ulrich Beck "xavf jamiyati" konsepsiyasida qayd etganidek, "insoniyat o'z faoliyati orqali yuzaga keltirgan texnologik kuchlarning o'zi xavf manbaiga aylanadi"[3. 73. Sun'iy intellektning harbiy strategiya, kiberxavfsizlik va axborot urushlarida qo'llanilishi ijtimoiy ongni bevosita xavf va ishonchsizlik muhitini shakllantiradi. Shu nuqtada tabiiy intellektning normativ va axloqiy qarorlar qabul qilishdagi ustunligi saqlanishi kerak, chunki algoritmik tizimlar tezkorlik bilan ishlasa-da, insoniyatning mavjudlik va ma'naviy qadriyatlarini kompleks tarzda baholay olmaydi. Demak, Beckning pozitsiyasini davom ettirib aytish mumkinki, xavfsizlikni ta'minlash uchun texnologik imkoniyatlar va insoniy mas'uliyat o'rtasida barqaror muvozanat talab etiladi.

Mehnat bozori nuqtai nazaridan esa Erik Brynjolfsson va Endryu McAfee "sun'iy intellekt ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, ammo mehnat resurslarining qayta taqsimlanishini majbur qiladi" deya ta'kidlashadi[4. 156]. Bu fikr jamiyatning ijtimoiy stratifikatsiyasi qayta shakllanishini bildiradi. Falsafiy yondashuvdan qaralganda, mehnatning transformatsiyasi qadriyatlar tizimiga ham ta'sir qiladi, chunki inson o'z mehnati orqali o'zligini anglaydi va ijtimoiy mavqeyini belgilaydi. Demak, intellektlar dialektikasi natijasida yangi turdagi kasb va rollar paydo bo'lishi, ba'zi an'anaviy faoliyatlar esa yo'qolib ketishi epistemik noaniqlikni kuchaytiradi. Bu jarayonni faqat iqtisodiy oqibat sifatida emas, balki insoniy o'zlikning qayta konseptualizatsiyasi sifatida ko'rish lozim.

Ta'lim tizimida ham dialektika muhim o'rin tutadi. Nicholas Burbules va Thomas Callister ta'kidlaganidek, "raqamli texnologiyalar bilim ishlab chiqarishning nafaqat vositasi,

balki uni qayta taqsimlovchi kuch sifatida ham qaralishi kerak"[5. 42]. Shu sababli ta'lim jarayonida sun'iy intellektning algoritmik imkoniyatlari va tabiiy intellektning ijodiy tafakkuri bir-birini to'ldirishi zarur. Aks holda, o'quvchi va talabalar "tayyor bilimlarni iste'mol qiluvchi passiv subyekt"ga aylanib qolishi mumkin. Demak, ta'limda intellektlar integratsiyasi epistemik muvozanatni ta'minlash uchun zaruriy shart bo'lib, u o'quvchilarda tanqidiy tafakkur, ijodkorlik va axborot madaniyatini rivojlantiradi.

Madaniyat sohasida intellektlar dialektikasi estetik va aksiologik qarashlarni tubdan yangilaydi. Lev Manovich "raqamli madaniyat kodlashtirilgan algoritmlar orqali ishlab chiqilmoqda va bu insonning estetik qarorlariga muqobil bo'lib bormoqda" deb yozadi[6. 211]. Bu fikr madaniyatning tobora standartlashuv xavfiga ishora qiladi. Biroq falsafiy tahlil shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt madaniyatni bir yoqlama texnologik jarayonga emas, balki global kommunikativ hamkorlik maydoniga aylantirishi mumkin. Tabiiy intellektning ijodiy imkoniyatlari va sun'iy intellektning hisoblash kuchi birgalikda yangi estetik shakllar va ijtimoiy ong modellarini yaratishga xizmat qiladi.

Sun'iy va tabiiy intellekt dialektikasining global xavfsizlik, mehnat bozori, ta'lim va madaniyat sohalariga ta'siri ijtimoiy-falsafiy tahlil etilganda, zamonaviy sivilizatsiyaning eng muhim transformatsion yo'nalishlarini yoritib beradi. Bu dialektikaning mohiyati shundaki, tabiiy intellektning insoniy ong, qadriyat va ma'naviyat bilan chambarchas bog'langan ijodkorligi sun'iy intellektning hisoblash, tezkorlik va algoritmik imkoniyatlari bilan kesishadi va yangi ijtimoiy holatlarni shakllantiradi. Shunday jarayonlar natijasida xavfsizlik, iqtisodiyot, ta'lim va madaniyat sohasi faqat texnologik darajada emas, balki epistemologik va aksiologik mezonlarda ham qayta ko'rib chiqilmoqda. Shoshilinch va chuqur transformatsiyalar xavf va imkoniyatlarning murakkab birlashuvini yuzaga keltiradi. Shuning uchun ham Jürgen Habermas ta'kidlaganidek, "texnologik ratsionallik jamiyatda kommunikativ ratsionallikning ustuvorligini siqib chiqarmasligi kerak, aks holda insoniy ong texnokratik tizimga bo'ysunib qoladi"[7. 289]. Bu fikr falsafiy nuqtai nazardan muhim, chunki xavfsizlik va ijtimoiy barqarorlik faqat texnik vositalar bilan emas, balki muloqot va axloqiy me'yorlar orqali ta'minlanadi.

Global xavfsizlik kontekstida Joseph Nye ilgari surgan "kiberxavfsizlik — XXI asr geosiyosiy barqarorligining asosiy elementi" degan fikr bevosita dialektik talqin topadi[8. 112]. Chunki tabiiy intellekt o'zining axloqiy nazorati va qadriyatli qarorlari orqali texnologik vositalarni boshqaradi, sun'iy intellekt esa xavfsizlik tahdidlariga qarshi samarali strategiyalar ishlab chiqishda tezkor yordam beradi. Falsafiy jihatdan qaralganda, bu dialektika xavfsizlikni nafaqat texnologik muammo, balki ijtimoiy ong va axloqiy ongning uyg'unligini talab qiluvchi hodisa sifatida ochib beradi.

Mehnat bozorida oqibatlar esa Karl Polanyi ta'riflagan "katta o'zgarish" konsepsiyasi bilan bog'lanadi. Polanyi "mehnat insonning mavjudligi va jamiyat bilan aloqasini ta'minlovchi asosiy unsur bo'lgani uchun uni sof tovar sifatida ko'rish jamiyatni beqarorlikka olib boradi" deya qayd etgan[9. 76]. Sun'iy intellekt esa mehnatning ba'zi sohalarini avtomatlashtirish orqali insonni oddiy funksiyalardan xalos etsa-da, ijtimoiy tengsizlik va stratifikatsiyani kuchaytirishi mumkin. Falsafiy tahlilga ko'ra, tabiiy intellektning ijodiy va ma'naviy jihatlari qayta qadrlanib, yangi kasbiy rollar shakllanishi zarur. Bu jarayon ijtimoiy ongda mehnatning aksiologik o'rni qayta belgilanishini taqozo etadi.

Ta'lim tizimida esa sun'iy intellektning integratsiyasi epistemologik siljishlarga sabab bo'lmoqda. Ivan Illichning "de-scholaring society" konsepsiyasi ta'limni jamiyat hayotidan ajratilgan institut emas, balki ochiq ijtimoiy jarayon sifatida ko'rib chiqadi[10. 54]. Sun'iy intellekt o'quvchilarga keng imkoniyatlar yaratgan bo'lsa-da, falsafiy nuqtai nazardan, u tabiiy intellektning ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va aksiologik qadriyatlar bilan uyg'unlashgandagina ijobiy samara beradi. Aks holda, inson ongining mustaqilligi emas, balki algoritmik determinatsiya kuchayadi.

Madaniyat sohasida esa intellektlar dialektikasi global estetika va identitet muammolarini keltirib chiqarmoqda. Theodor Adorno yozganidek, "madaniyat industriyasi insoniy ongni standartlashtirish orqali ijodiy individuallikni zaiflashtiradi." [11. 98]. Bugungi kunda sun'iy intellekt yordamida yaratilayotgan san'at, musiqiy kompozitsiyalar va madaniy kontent insonning ijodiy o'zligini sinovdan o'tkazmoqda. Shu nuqtada tabiiy intellektning ruhiy-ijodiy imkoniyatlari asosiy mezon bo'lib qolishi lozim, aks holda jamiyatda estetik qadriyatlarning texnologik "sun'iy lashuvi" yuzaga keladi.

Sun'iy va tabiiy intellekt dialektikasining global xavfsizlik, mehnat bozori, ta'lim va madaniyat sohalariga ta'sirini ijtimoiy falsafa kontekstida tahlil qilish insoniyat taraqqiyoti uchun yangi bosqichlarni ochib bermoqda. Avvalo, global xavfsizlik masalasida Shoshana Zuboff "sun'iy intellekt vositalaridan foydalanayotgan korporatsiyalar va davlat institutlari nazoratning yangi arxitekturasini yaratmoqda, bu esa demokratik qadriyatlarni xavf ostiga qo'yishi mumkin" deya ta'kidlaydi[12. 214]. Bu fikr sun'iy intellektning nafaqat xavfsizlikni mustahkamlashdagi imkoniyatlarini, balki uning ijtimoiy ongni nazorat qilishga qaratilgan salbiy oqibatlarini ham ochib beradi. Falsafiy nuqtai nazardan qaralganda, tabiiy intellektning axloqiy qarorlari va insoniy qadriyatlarni muhofaza qilishdagi roli bu jarayonda yanada ahamiyat kasb etadi, chunki texnologik hukmronlik insonga emas, insoniyatning o'zligiga qarshi qaratilishi xavfini yuzaga keltiradi.

Mehnat bozori kontekstida Erik Brynjolfsson va Andrew McAfee "sun'iy intellekt texnologiyalari mehnat unumdorligini oshirish bilan birga, yangi tabaqalanish jarayonlarini keltirib chiqarmoqda" deya qayd etadilar[13. 88]. Bunda yuqori malakali mutaxassislar imkoniyatlari kengayadi, ammo oddiy mehnat egalari avtomatlashtirilgan tizimlar soyasida ijtimoiy chetlanish xavfi ostida qoladi. Shu nuqtada tabiiy intellektning ijodiy tafakkuri, tanqidiy yondashuvi va axloqiy qaror qabul qilish qobiliyati jamiyat uchun qayta baholanishi zarur. Ijtimoiy falsafa buni inson faoliyatining "ontologik asoslari" bilan bog'lab, mehnatni nafaqat iqtisodiy faoliyat, balki ijtimoiy va ma'naviy o'zlikni shakllantiruvchi jarayon sifatida qayta tushuntirishi lozim.

Ta'lim jarayonlarida sun'iy intellektning qo'llanishi, bir tomondan, bilish imkoniyatlarini kengaytirsa, ikkinchi tomondan, inson ongining mustaqilligini zaiflashtirishi mumkin. Nicholas Carr "raqamli vositalarga haddan tashqari tayanish inson tafakkurining chuqurligini qisqartiradi va refleksiv fikrlashni zaiflashtiradi" deb yozadi[14. 121]. Bu nuqtai nazar sun'iy intellekt yordamida ta'lim samaradorligi ortishi bilan birga, tabiiy intellektning ijodiy qobiliyatlari va ongiy mustaqilligi zaiflashishi mumkinligini ko'rsatadi. Shu boisdan, ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan qaralganda, haqiqiy ta'lim texnologik vositalarning emas, balki insoniy ong va qadriyatlarning uyg'unligida shakllanadi.

Madaniyat sohasida intellektlar dialektikasi yanada murakkab oqibatlarni yuzaga keltirmoqda. Manuel Castells "tarmoqlangan jamiyat" konsepsiyasida "axborot texnologiyalari

madaniyatni global oqimlar tizimiga aylantirib, mahalliy identitetlarni qayta shakllantirmoqda” deya ta’kidlaydi[15. 97]. Bu jarayon sun’iy intellekt yordamida madaniy kontentni yaratish va tarqatishning tezlashuvi natijasida yanada keskinlashmoqda. Falsafiy nuqtai nazardan, tabiiy intellektning estetik va ijodiy qobiliyatlari madaniyatning insoniy mohiyatini saqlab qolishda zaruriy omil bo’lib qoladi. Aks holda, jamiyat sun’iy standartlar asosida ishlab chiqarilgan “massoviy madaniyat”ning hukmronligiga duch keladi.

Sun’iy va tabiiy intellekt dialektikasining global xavfsizlik, mehnat bozori, ta’lim hamda madaniyat sohalaridagi oqibatlari zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tahlilda insoniyat taraqqiyotining eng keskin muammolaridan biri sifatida ko’rilmogda. Global xavfsizlik kontekstida Yuval Noah Harari “sun’iy intellekt harbiy strategiyalar va razvedka sohalarida inson tafakkuridan tezroq qarorlar chiqarishga qodir, biroq bu jarayon inson nazorati zaiflashgan holatda xavfli oqibatlarga olib kelishi mumkin” deya qayd etadi[16. 243]. Bu fikrda insoniyatning kelajagi texnologik ustunlik emas, balki axloqiy ongning ustuvorligiga tayanishi zarurligi ko’rinadi. Chunki tabiiy intellekt o’zining axloqiy mas’uliyati va ijtimoiy javobgarligi bilan sun’iy tizimlarga nisbatan barqaror muvozanatni ta’minlay oladi.

Mehnat bozori nuqtai nazaridan Richard Susskind “kelajakda kasblarning ko’pi algoritmik tahlillar va sun’iy intellektga asoslangan vositalar tomonidan bajarilishi natijasida inson mehnati sifat jihatidan qayta ta’riflanadi” deya ta’kidlaydi[17. 67]. Biroq bu jarayonni faqat xavf sifatida emas, balki ijtimoiy taraqqiyot uchun imkoniyat sifatida ham talqin qilish mumkin, chunki oddiy mehnat vazifalaridan bo’shagan inson tabiiy intellektning ijodiy va innovatsion salohiyatini kengaytirishga yo’naltiriladi. Bu yerda falsafiy muammo shundaki, iqtisodiy samaradorlik ortidan insonning ijtimoiy qadriyatlarini va o’zini anglash imkoniyatlari ortda qolmasligi kerak.

Xulosa qilib aytishimiz lozimki bugungi axborotlashgan jamiyat asrida hayot suratlari shu darajada tezlashib ketganligidan ijtimoiy munosabatlarni yo’lga qo’yishda tabiiy intellekt bilan birga sun’iy intellekt imkoniyatlaridan ham birday samarali foydalanish talab etilmogda. Bu jarayon qanday tashkil etiladi degan mantiqiy savolga shunday javob berish mumkin. Tabiiy intellektni ijodkorlik, an’anaviylik ma’naviy qadriyatlarni ulug’lash kabi muhim yo’nalishlarini, sun’iy intellektni vaqt va resurslarni tejash hamda moddiy imkoniyatlaridan unumli foydalanish orqali yuqori natijalarga erishish mumkin bo’ladi. Bu esa albatta zamonaviy ta’lim va sharqona tarbiya vositasida amalga oshiriladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Toshboboyev M.J. Axborotlashgan jamiyatda sun’iy intellektni falsafiy tahlili. -T.: Metodist. 2023y. 5 b.
2. Castells M. The Rise of the Network Society. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. – 115-bet. Белл
3. Beck U. Risk Society: Towards a New Modernity. London: Sage, 1992. – 73-bet.
4. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age. New York: Norton, 2014. – 156-bet.
5. Burbules N., Callister T. Watch IT: The Risks and Promises of Information Technologies for Education. Boulder: Westview Press, 2000. – 42-bet.
6. Manovich L. Software Takes Command. New York: Bloomsbury, 2013. – 211-bet.
7. Habermas J. The Theory of Communicative Action. Vol. 1. Boston: Beacon Press, 1984. – 289-bet.
8. Nye J. Cyber Power. Harvard Kennedy School, 2010. – 112-bet.
9. Polanyi K. The Great Transformation. New York: Farrar & Rinehart, 1944. – 76-bet.

10. Illich I. Deschooling Society. New York: Harper & Row, 1971. – 54-bet.
11. Adorno T. The Culture Industry: Selected Essays on Mass Culture. London: Routledge, 1991. – 98-bet.
12. Zuboff Sh. The Age of Surveillance Capitalism. New York: PublicAffairs, 2019. – 214-bet.
13. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age. New York: W.W. Norton & Company, 2014. – 88-bet.
14. Carr N. The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains. New York: W.W. Norton & Company, 2010. – 121-bet.
15. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford: Blackwell, 2000. – 97-bet.
16. Harari Y.N. 21 Lessons for the 21st Century. London: Jonathan Cape, 2018. – 243-bet.
17. Susskind R., Susskind D. The Future of the Professions. Oxford: Oxford University Press, 2015. – 67-bet.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/3 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).